

Vấn đề giáo dục trong công cuộc Duy Tân ở Xiêm thời cận đại

LÊ THỊ ANH ĐÀO*

Ở Xiêm, dưới thời Mongkút (1851 - 1868) và Chulalongkorn (1868 - 1910), công cuộc duy tân đất nước được tiến hành trên tất cả các lĩnh vực (kinh tế, chính trị, quân sự, văn hoá, giáo dục...) đã tạo cho Xiêm một sức bật, vượt ra ngoài sự kìm kẹp, thống trị của phương Tây (về mặt chính trị) trong khi Trung Quốc, Việt Nam và các nước Đông Nam Á khác đang chìm đắm dưới gót giày của chủ nghĩa thực dân. Trong tất cả các lĩnh vực được tiến hành cải cách, duy tân, lĩnh vực giáo dục đào tạo đóng một vai trò rất quan trọng, bởi hơn bao giờ hết để hiểu kẻ thù của mình, mở rộng tầm nhìn, tiếp thu trình độ văn minh nhân loại không có con đường nào khác là phải đề cao sự học hỏi, cải cách, đổi mới nên giáo dục nước nhà.

Có thể thấy rằng, Mongkút và Chulalongkorn là những vị vua sáng suốt nhất trong lịch sử của Xiêm thời bấy giờ. Bản thân Mongkút là người sớm rèn luyện ở trường chùa trong suốt

27 năm trước khi lên làm vua; tích cực học hỏi, đặc biệt là sớm nhìn thấy được tầm quan trọng của việc học, nghiên cứu khám phá thế giới phương Tây, mảnh đất nảy mầm của khoa học kỹ thuật, súng đạn và cũng là quê hương của kẻ thù của nhân dân Xiêm nói riêng, nhân dân các quốc gia phương Đông nói chung. Vì thế, Mongkút đã học tiếng Anh, tiếng Pháp, tiếng Latinh, tiếp xúc với người phương Tây, đọc những sách viết về những thành tựu khoa học mà người nước ngoài đưa vào Xiêm. Điều đáng lưu tâm ở đây là Xiêm đã tiến hành ký hàng loạt các hiệp ước với các nước phương Tây (Anh, Mỹ, Pháp, Hà lan, Phổ, Bỉ, Ý,...) tạo ra thế cân bằng và bình đẳng trong quan hệ, giữ cho Xiêm được vị trí độc lập. Quan điểm của Mongkút khi ký các hiệp ước này được thể hiện trong thư ông gửi cho đặc sứ toàn quyền Xiêm ở Paris năm 1867 là: "Một nước nhỏ như chúng ta có thể làm gì được khi bị bao vây từ 2 hoặc 3 phía

* Lê Thị Anh Đào, Khoa Sử, Đại học Khoa học Huế.

bởi các nước hùng mạnh hơn?...Vũ khí mà chúng ta có và có thể sử dụng được trong tương lai, đó là miệng và trái tim chúng ta, được bổ sung bằng những suy nghĩ sáng suốt và tài trí. Chỉ có chúng mới có thể bảo vệ chúng ta"⁽¹⁾. Như vậy, điều mà Mongkut muốn nói ở đây, rằng chỉ có "miệng và trái tim", "những suy nghĩ sáng suốt và tài trí" mới có thể đưa họ thoát khỏi sự đô hộ của phương Tây. Muốn làm được điều này không có con đường nào khác là phải học hỏi, đổi mới, đào tạo một đội ngũ có tri thức đưa nước Xiêm vượt qua được những thử thách đầy cam go trước vận mệnh của dân tộc đang bị đe dọa. Có thể thấy, Mongkut là ông vua, vượt hơn hẳn tầng lớp quý tộc thời đó một cái đầu cả về đạo đức và tri thức⁽²⁾. Đây là yếu tố chủ quan thuận lợi để việc cải cách, cách tân giáo dục của Xiêm được tiến hành một cách có hiệu quả. Sau Mongkut là Chulalongkorn, người tiếp tục con đường, sự nghiệp mà Mongkut đặt nền móng. Chulalongkorn là vị vua có tầm nhìn sâu rộng. Ông đã tiếp thu những tư tưởng tiến bộ từ vua cha (Mongkut), am hiểu văn hoá, văn minh phương Đông đồng thời lại có tri thức về Tây học. Ông đã từng đi đến các nước Nga, Pháp, Ấn Độ, Xingapo, Indônêxia...để tham khảo, xem xét con đường đi, tình hình phát triển của các nước này.

Những vị vua sáng suốt đầy trí tuệ của Xiêm lúc bấy giờ luôn có tầm nhìn sâu rộng, khát khao sự tiến bộ, khát khao chuyển mình, "lột xác" để hội nhập

với thế giới bên ngoài đồng thời giữ lấy nền độc lập dân tộc trong thời khắc gay cấn nhất của lịch sử. Chính những tư tưởng và khát vọng đó cho phép họ đề ra những biện pháp cải cách theo xu hướng tiến bộ, học phương Tây, bắt kịp và vượt phương Tây.

Nền giáo dục của Xiêm trước đây hoàn toàn được tổ chức trong các chùa và các tu viện Phật giáo. Song, với những tư tưởng tiến bộ Mongkut và Chulalongkorn đã chủ trương không chỉ xây dựng, mở mang hệ thống trường học mà còn cải cách, đào tạo theo mô hình phương Tây.

Để nâng cao dân trí, đào tạo đội ngũ có năng lực quản lý đất nước, sắc lệnh về nền giáo dục bắt buộc được chính phủ ban hành. Năm 1871, trường học đầu tiên được khai giảng trong hoàng cung. Đây là trường học chủ yếu dạy cho con cháu hoàng tộc và quan lại cao cấp. Năm 1884, trường công được mở ở Băng Cốc đánh dấu một bước chuyển biến trong nền giáo dục Xiêm. Hệ thống giáo dục phổ thông được xây dựng theo mô hình của Anh, gồm 12 năm chia thành sơ cấp và trung cấp. Năm 1891, hoàng tử Damrong được cử sang châu Âu học các phương pháp giáo dục theo mô hình châu Âu. Năm 1899, Xiêm xin Anh cung cấp cho một công tước giúp Xiêm cải tổ hệ thống giáo dục và Bộ giáo dục Anh đã cử J.G.BoCampbell làm cố vấn cho hoàng tử Damrong trong vòng 2 năm⁽³⁾. Để học tập theo mô hình phương Tây, tham khảo những kiến thức phương

Tây, chính phủ Xiêm còn lập 3 trường của chính phủ hoàn toàn do các giáo viên Anh đảm nhiệm. Nội dung chương trình học gần giống với chương trình của các trường ở Anh. Ở Xiêm lúc bấy giờ chưa có trường dạy kỹ thuật và mỹ thuật nhưng lại có những trường chuyên dạy các môn học chuyên môn như trường luật, trường y, trường địa chính và trường sĩ quan lục quân, hải quân. Từ năm 1902, trường học sinh hoàng gia đào tạo viên chức các tỉnh bắt đầu hoạt động. Về sau, trường này được xây dựng, mở rộng thành trường Đại học Chulalongkorn.

Bên cạnh việc xây dựng hệ thống trường học đào tạo trong nước, chính phủ Xiêm còn quan tâm đến việc đào tạo nguồn nhân lực ở nước ngoài. Với cái nhìn tiến bộ, nhận thức mới về phương Tây, Mongkút và Chulalongkorn đều muốn các thế hệ con cháu phải được sang phương Tây học tập, tiếp cận những gì mới mẻ nhất, tinh túy nhất của văn hoá văn minh nhân loại. Đây là hạt nhân, cốt lõi cho quá trình phát triển đất nước về sau. Vì thế, chính phủ Xiêm đã tích cực gửi con em trong hoàng tộc ra nước ngoài để học tập. Hầu hết con cháu đại quý tộc, quan lại cao cấp được đưa sang Anh, Đức, Pháp, Nga học về ngôn ngữ, về quân sự, về lịch sử và về luật học... Tiếng Anh được coi là phương tiện tốt nhất sử dụng ở bậc đại học đồng thời được coi là phương tiện giao tiếp phổ biến nhất với người nước ngoài. Đây là cơ sở, điều kiện thuận lợi

để Xiêm tiếp cận một cách nhanh chóng tri thức phương Tây, văn hoá phương Tây. Để phục vụ cho sự nghiệp giáo dục đào tạo, các vị vua đương thời cũng tích cực cho xây dựng nhiều nhà in, nhà xuất bản để xuất bản báo chí, phổ cập thông tin đến mọi người.

Ngoài việc tổ chức đào tạo trong nước, chính phủ Xiêm còn tích cực mời giáo viên nước ngoài đến giảng dạy. Việc tuyển dụng một đội ngũ đông đảo cố vấn châu Âu là một bước tiến về nhận thức của chính quyền phong kiến Xiêm lúc bấy giờ. Điều này cho thấy sự tiến bộ về cách nhìn nhận thời thế, sự cởi mở của vương quốc Xiêm trong quan hệ với phương Tây thời cận đại. Những chính sách về giáo dục, đào tạo của Mongkút và Chulalongkorn có một ý nghĩa rất lớn đối với công cuộc duy tân đất nước. Bởi hơn bao giờ hết, Xiêm đã có một tầng lớp được học tập, đào tạo, được tiếp cận với những tri thức tiên tiến. Tuy nhiên, là một dân tộc có nền văn hoá Phật giáo đậm đà bản sắc, cho nên thời kỳ này, công tác giáo dục ở Xiêm vẫn còn có hệ thống tôn giáo đảm nhiệm.

Xem xét vấn đề cải cách giáo dục thời kỳ cận đại ở Xiêm có thể nhận thấy rằng, ảnh hưởng của phương Tây thúc đẩy nhu cầu cải cách, tác động mạnh mẽ đến nhận thức, tầm nhìn của chính quyền phong kiến Xiêm. Mặt khác, có thể thấy, yếu tố phương Tây đóng vai trò vạch đường cho công cuộc cải cách nói chung và cải cách giáo dục nói riêng. Điều này có nghĩa là những biện pháp

cải cách giáo dục ở Xiêm đều đi theo mô hình phương Tây, tiếp thu những tư tưởng tiến bộ từ phương Tây. Trong khi ở Việt Nam triều đình nhà Nguyễn đang trong tình trạng bế tắc lại còn định hình phạt cho quan đại thần Phan Thanh Giản về tội sàm tấu về những cái "đèn treo ngược" và "nhà biết dạy" mà ông nhìn thấy ở "xứ mọi rợ" Paris!⁽⁴⁾

Bo dawpaya ở Mianma đang mơ mình là Bồ tát chuẩn bị đi cứu vớt dân Ấn Độ khỏi sự thống trị của tà đạo thì ở Xiêm, Mongkút và cận thần của mình là Suriyawong tiếp sứ thần Anh, Sir John Bowring, cùng ông ta uống rượu vang, hút cigar và bàn luận thế sự quốc tế, khu vực. Sự táo bạo, sáng suốt nhưng đầy thận trọng của chính quyền Xiêm đưa đến những thành công trong sự nghiệp cải cách, cách tân đất nước của Xiêm, đặc biệt là sự nghiệp cải cách giáo

dục, đào tạo - một trong những nhân tố quyết định sự thành công và con đường phát triển của Xiêm sau này. Và, đây cũng là bài học để Việt Nam nhìn nhận lại quá trình lịch sử của mình trong sự so sánh với các nước trong khu vực.

CHÚ THÍCH

- (1) Huỳnh Văn Tông, *Lịch sử các quốc gia Đông Nam Á thời kỳ cận đại*, ĐHSPT. Thành phố Hồ Chí Minh, 1987, tr.152.
- (2) D.E.A.Hall, *Lịch sử Đông Nam Á*, NXB CTQG, Hà Nội 1997, tr.963.
- (3) D.E.A. Hall,...sđd, tr.974.
- (4) Trường ĐHKHXH và NV, *Đông Á - Đông Nam Á những vấn đề lịch sử và hiện tại* (Kỷ yếu hội thảo khoa học), Hà Nội 28-3-2003, tr.257.